

O p o n e n t s k ý p o s u d e k

d i s e r t a č n í p r á c e

Autor: Mgr. David Karel
Název: Psychologické aspekty asistované reprodukce
Datum: 5. května 2013

Autor se ve své disertační práci zabývá problémem, který se stává velmi aktuálním, tj. skutečností, že se stále zvyšujícímu počtu párů nedaří počít potomka přirozenou cestou. V práci se však primárně nevěnuje medicínské stránce problému, i když ta je v práci rovněž rozsáhle představena a popsána, ale zaměřuje se na psychologické aspekty celého procesu asistované reprodukce.

Disertační práce je klasicky členěna na část teoretickou (108 str.) a výzkumnou (138 str.). Dále je doplněna přílohami (148 str.), seznamem literatury (cca 124 zdrojů, z nichž je značný počet anglické provenience včetně překladů do italštiny a italských pramenů) a povinnými součástmi. Z uvedeného vyplývá, že se jedná o velmi rozsáhlou práci.

V teoretické části autor uvádí svá epistemologická východiska pro zpracování práce a věnuje se klíčovému problému práce, tzn. neplodnosti, jejímu vymezení a léčbě. Vzhledem k tomu, že v této části práce autor uvádí tento problém především z lékařského a biologického hlediska, např. uváděním a charakterizováním technik asistované reprodukce a technik k řešení mužské neplodnosti, domnívám se, že tato část mohla být zpracována úsporněji. Akcentovala bych zejména čtvrtou část - Psychologické aspekty neplodnosti a asistované reprodukce. Zde kladně hodnotím fakt, že se autor, v části zaměřené na motivaci k mateřství kromě sociálně - kulturních vlivů, věnuje i antropologickému pohledu. Největší prostor věnuje analýze prožívání neplodnosti u žen a mužů. Výzkumy potvrdily, že ženy prožívají tuto skutečnost jako osobní selhání a tento stav často vede k projevům psychické poruchy, depresi. Je-li příčinou neplodnosti muž dochází navenek k zakrývání této skutečnosti, přestože muž vnitřně trpí a objevují se pocity studu. Jak lze vysvětlit fakt, že při úspěšné i neúspěšné asistované reprodukci (AR) dochází k tomu, že se míra stresu a úzkosti příliš nemění? V závěru teoretické části práce je pozornost autora zaměřena na etické souvislosti asistované reprodukce, zejména na otázku ukončení léčby a otázku dárcovství. Autor rovněž upozorňuje na dosud málo prostudovaný problém, tj. právě na psychologické aspekty dárců a obdarovaných. Zejména z této části vyplývá jak je v uvedených situacích nezbytná odborná psychologická podpora.

Ve výzkumné části je formulován výzkumný problém: Jak jedinec prožívá vlastní neplodnost a asistovanou reprodukci a jaké významy jim připisuje. K takto formulovanému

problému si autor vytyčil 4 výzkumné otázky: Jak participanti uvažují o dítěti? Jak participanti prožívají proces AR? Jaké prožívají participanti pocity v sousvislosti s AR? Jak participanti uvažují o svém partnerovi a sociálním okolí v souvislosti s početím a AR?

Při výzkumu autor použil fenomenologicko-hermeneutickou metodu IPA (Interpretative Phenomenological Analysis), která má vliv na výběr souboru, sběr dat i jejich zpracování. Výběr a užití této kvalitativní metody popsané Smithem považují za velmi adekvátní na danou problematiku. Autor analyzoval celkem 6 případů. Prostřednictvím výpovědí respondentů v polostrukturovaném rozhovoru, respondentů, kteří mají osobní zkušenost s asistovanou reprodukcí a byli ochotni se a tuto zkušenost podělit, autor zjišťoval odpovědi na výše položené výzkumné otázky.

Při zpracování odpovědí se autor řídil doporučeným postupem při užití metody IPA, tj. opakovaným čtením odpovědí respondentů, utvářením komentářů, rozvíjením vynořujících se témat, hledáním nadřazených témat mezi vynořenými tématy, přesunutím k dalšímu případu a hledáním společných témat napříč případy. Tento postup je doložen v tabulkách u každého případu, který je uzavřen souhrnným komentářem a jeho schématickým znázorněním. Pro čtenáře je pohodlné, že tyto části jsou umístěny přímo v textu a nikoli v přílohách. O části prezentace a zpracování získaných dat konstatují, že je velmi přínosná. Oceňují důslednost při dodržování uvedeného postupu, který činí celou proceduru a výzkum skutečně kvalitativní, nikoliv pouze výzkum inspirovaný touto metodologií, jak se s tím obvykle setkáváme.

V části Diskuse se autor pokouší odpovědět na výzkumné otázky a zjištěné výsledky konfrontuje s výsledky jiných autorů. Nejprve diskutuje vynořená témata, která se objevila napříč případy. U první otázky to byla témata: dítě jako plán, jako touha, jako chronologický bod, jako zkouška, jako zdroj a jako nutnost. Jakým způsobem podle autora ovlivňuje společenský tlak (dítě jako nutnost - „povinnost“) osobní uvažování o AR ?

Vynořenými tématy v rámci odpovědí na druhou otázku (prožívání procesu AR) byly: AR jako nutnost, jako naděje, jako realizace cíle, jako sebeobětování, jako ztráta kontroly, jako finanční zátěž a jako zdroj strachu. V rámci této otázky autor zjišťuje prožívání žen v průběhu procesu léčby. Opět se zde objevuje vliv společenské normy mít vlastní dítě na prožívání jedinců.

V odpovědích na třetí otázku se vynořují témata týkající se pocitů jedince. Jedná se o tato: AR jako zdroj bezmoci, lítosti, strachu a závisti. Všechna tato témata poukazují na depresivní prožívání, což může ústít do zdravotních problémů. Bližší pozornost jistě zaslouží i vynořené téma závisti, které, jak autor uvádí, není v odborné literatuře v této souvislosti vůbec zmiňováno.

V odpovědích k čtvrté výzkumné otázce se vynořila dvě opačná témata: upevnění svazku v případě manželských párů a naopak vzájemné oddálení v případě dvojic žijících v partnerství. Současně u obou typů svazků dochází k nárůstu konfliktů. Jak autor interpretuje tento nálezný u čtvrté otázky ve vztahu ke skutečnosti, že se v odpovědích na téměř všechny 4 výzkumné otázky setkáváme s různými variantami a v různé míře s „společensko-kulturním tlakem“ a také se „ztrátou“?

Práce odhaluje absenci psychologické péče o páry procházející AR a její potřebnost, protože konflikty, doprovodné negativní emoce a tlak okolí vytvářejí náročnou životní situaci, kterou tito jedinci s obtížemi zvládají. Tím také výsledky práce mají praktický přínos a mohou praxi ovlivnit.

Závěr:

Asistovaná reprodukce jako medicínská odpověď na situaci stále narůstajícího problému sterility a neplodnosti v naší společnosti má výrazné psychologické souvislosti. Disertační práce je dobře strukturovaná a přináší nové poznatky o AR z našeho prostředí. Ty se týkají nejen prožívání AR jedinci, kteří ji podstupují, tedy poznatky o afektivních souvislostech, ale také poznatky o procesu uvažování o této situaci, tedy o jejích kognitivních aspektech. Práce je zpracována velmi pečlivě a plně využívá možností kvalitativní metodologie při analýze dat. Považuji ji za velmi zdařilou a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze 5.5. 2013

doc. PhDr. Lenka Hříbková, CSc